

บทคัดย่อ

แนวคิดที่ว่าด้วยเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เริ่มตั้งแต่ปี 2517 เป็นต้นมา และในปี 2535 ก็ได้ปรากฏเค้าโครงทฤษฎีใหม่ ซึ่งถือได้ว่าเป็นแนวปฏิบัติสำหรับเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเริ่มต้นที่การผลิตเพื่อเลี้ยงตนเอง โดยอาศัยทรัพยากรที่ตนมีอยู่ ได้มีการทดลองใช้ทฤษฎีใหม่เป็นครั้งแรกในปี 2535 ที่วัดมงคลชัยพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี และได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้ในอีกหลายพื้นที่ แนวคิดและแนวทางปฏิบัติของการเกษตรทฤษฎีใหม่ได้รับการกล่าวถึง และวิเคราะห์ในแง่มุมต่าง ๆ มากขึ้นหลังวิกฤตเศรษฐกิจในปลายปี 2539 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กระทรวงมหาดไทย ได้นำเกษตรทฤษฎีใหม่ไปทดลองใช้ และศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ภายใต้การดูแลของสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริก็ได้ทดลองใช้ และขยายผลการเกษตรทฤษฎีใหม่ออกไปอย่างกว้างขวาง

รายงานวิจัยได้ทำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นกับครัวเรือนเกษตรกรที่นำทฤษฎีใหม่ไปประยุกต์ใช้ โดยมีสมมติฐานว่า เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการทฤษฎีใหม่จะมีการเปลี่ยนแปลงในด้านการประกอบอาชีพ ความมั่นคงในด้านรายได้ และสามารถพึ่งตนเองได้ระดับหนึ่ง แต่โอกาสในการเข้าร่วมโครงการของเกษตรกรไม่เท่าเทียมกัน ทำให้การดำเนินงานของโครงการทฤษฎีใหม่มิได้ถูกนำไปใช้กับกลุ่มเกษตรกรในเป้าหมาย

ผลการศึกษาข้อมูลภาคสนามสอดคล้องกับสมมติฐานข้างต้น เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการทฤษฎีใหม่โดยเปรียบเทียบแล้วมีขนาดของที่ดินทำกินมากกว่า และทำเลของที่ดินทำกินก็ดีกว่าที่ดินของเกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ และต้องมีเงินทุนพอที่จะจ่ายสมทบสำหรับการลงทุนในช่วงแรก

มีการเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นผลดีต่อเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ คือ การผลิต มีการกระจายตัวมากขึ้น ชนิดของพืชที่ปลูกและสัตว์ที่เลี้ยงมีความหลากหลายมากกว่าเดิม และประสิทธิภาพในการผลิตข้าวซึ่งเป็นผลผลิตหลักสูงขึ้น ซึ่งเป็นผลจากการมีแหล่งน้ำ การใช้ปุ๋ยเคมี และยาฆ่าแมลง การผลิตมีทั้งการผลิตเพื่อการบริโภค และการผลิตเพื่อขาย การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้แสดงว่าได้มีการกระจายความเสี่ยงในการประกอบการเกษตร ทำให้เกิดความมั่นคง และความสม่ำเสมอในด้านรายได้ และในด้านอาหารเพื่อยังชีพ ซึ่งมีผลทำให้เกษตรกรผู้ร่วมโครงการให้คำตอบว่า เขามีรายได้สูงขึ้น มีความรู้สึกมั่นคงในด้านรายได้ และการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในครัวเรือนลดลง การออกไปทำงานนอกบ้านของคนในครัวเรือนลดลง แต่ในขณะเดียวกัน ค่าใช้จ่ายในการลงทุนมากขึ้น และต้องทำงานหนักขึ้น ภาระหนี้สินไม่เปลี่ยนแปลง เกษตรกรยังคงต้องการให้รัฐบาลช่วยเหลือในด้านเงินทุน แหล่งน้ำ และราคาของผลผลิต อย่างไรก็ตาม เป็นการยากที่จะสรุปผลการดำเนินงานของทฤษฎีใหม่ และการศึกษาที่มีได้มุ่งที่จะประเมินว่าโครงการทฤษฎีใหม่ประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลว

ข้อสรุปจากการศึกษาก็คือ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการทฤษฎีใหม่มีคุณสมบัติพร้อมที่จะนำแนวทางทฤษฎีใหม่ไปปฏิบัติ คือมีที่ดิน และที่ดินอยู่ในเขตชลประทาน มีประสบการณ์ในการทำการเกษตรผสมผสานมาก่อน อย่างไรก็ตาม เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการก็ยังคงเผชิญอยู่กับการผลิตเพื่อการขาย ซึ่งแสดงว่าเกษตรกรอาจต้องการที่จะยกระดับการพัฒนาไปสู่ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง

ถ้าจะให้การดำเนินโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นไปเพื่อให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ และดำเนินชีวิตแบบพอเพียงก่อนตามแนวทางพระราชดำริ ก็จำเป็นต้องคำนึงถึงการคัดเลือกเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ และประยุกต์ใช้กับพื้นที่ที่เหมาะสม เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงานต้องเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการ เข้าใจแนวคิดและปรัชญาพื้นฐานของทฤษฎีใหม่ รวมทั้งเข้าใจการประเมินผลการดำเนินงานให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และเพื่อให้การดำเนินโครงการทฤษฎีใหม่สอดคล้องกับหลักการพัฒนา และเกษตรกรควรมีบทบาทในการกำหนดยุทธศาสตร์และยุทธวิธีในการพัฒนา ในขณะที่เจ้าหน้าที่ของรัฐทำหน้าที่เป็นเพียงผู้กระตุ้นให้เกิดความต้องการที่จะพัฒนา

เนื่องจากตามรูปแบบของการเกษตรทฤษฎีใหม่จะต้องใช้ทุนมากในช่วงแรก รัฐมีความจำเป็นต้องให้การสนับสนุนในด้านงบประมาณ เป็นจำนวนมาก การใช้รูปแบบดังกล่าวจึงเป็นภาระแก่รัฐบาล และในขณะเดียวกัน เป็นเหตุจูงใจให้เกษตรกรเข้าร่วมโครงการ ดังนั้นการขยายผลของโครงการในรูปแบบเดิมจึงควรคำนึงถึงต้นทุนในการดำเนินงาน และการกระจายภาระดังกล่าว

ชำนาญกานท์